

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Стратегічні завдання розвитку професійно-технічної освіти зумовлені необхідністю адаптації цієї освітньої галузі до демократичних і ринкових перетворень у суспільстві, що зумовлено входженням в європейський і світовий освітній та інформаційний простір.

Підготовка кваліфікованих робітників нині здійснюється у професійно-технічних навчальних закладах за денною, вечірньою (змінною), очно-заочною, дистанційною, екстернатною формами навчання, з відривом і без відриву від виробництва та за індивідуальними навчальними планами. У 2011 р. в Україні функціонувало 1915 професійно-технічних навчальних закладів: 991 державної форми власності, та, відповідно, 924 – приватної.

Як і в розвинутих країнах Європи, професійно-технічна освіта у нашій державі має декілька ступенів. Відповідно до ступенів професійно-технічної освіти встановлюється три атестаційні рівні професійно-технічних навчальних закладів. Випускнику професійно-технічного навчального закладу, який успішно пройшов кваліфікаційну атестацію, присвоюється освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» з набутої професії відповідного розряду (категорії). Випускнику, який закінчив відповідний курс навчання в акредитованому вищому професійному училищі, центрі професійно-технічної освіти певного рівня акредитації, може присвоюватись освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст». Саме ці організаційні особливості відкривають можливості здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації.

У дослідженні встановлено, що сучасна методологія професійної підготовки кваліфікованих робітників має визначатися єдністю компетентнісного, особистісно-орієнтованого, культурологічного, діяльнісного, системного та інших підходів, де домінантним методологічним принципом має бути компетентнісний підхід до формування особистості професіонала. Визначено, що компетентність, як властивість індивіда, існує в різних формах: у якості ступеня вмілості; способу особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); певного підсумку саморозвитку індивіда або форми прояву здібностей. Специфіка компетентнісного навчання полягає в тому, що засвоюється не “готове знання”, кимось запропоноване до засвоєння, а простежуються умови походження цього знання: учень сам формує поняття, необхідні для вирішення певної задачі. При такому підході навчальна діяльність, періодично беручи на себе дослідний або практико-перетворювальний характер, сама стає предметом засвоєння, а учень освоює нові види досвіду: виявляє та ідентифікує проблеми, набуває навичок дослідження і проектування, співробітництва, застосовує відомі та створює нові технології отримання продукту, оцінює якість результату та ін. При цьому формування компетентності не тотожне “проходженню курсу навчання у професійно-технічному навчальному закладі”, а пов'язане з деякими додатковими передумовами розвитку особистості майбутнього кваліфікованого робітника,

його власним творчим потенціалом і якістю освіти, яку він отримав. Саме у професійній школі, орієнтованій на компетентність, зародилися такі специфічні методи підготовки компетентних фахівців, як задачний підхід, імітаційно-моделюючі, проектний і контекстний способи навчання, інтеграція навчальної та дослідницької роботи та ін.

Доведено, що для реалізації компетентнісного підходу у професійно-технічній освіті слід зробити декілька послідовних кроків: перший – розширити в структурі навчальних програм із загальноосвітніх дисциплін міжпредметний компонент, тобто включити у зміст навчальний матеріал з інших галузей знань і практики; другий – створити освітні стандарти, визначити норми-вимоги до здатностей кваліфікованого робітника ефективно здійснювати професійну діяльність; третій – реалізувати компетентнісну освіту в умовах профільної старшої школи; четвертий – перехід на особистісно-орієнтовані технології підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Визначено, що методологія компетентнісної освіти має бути чітко поєднана з особистісно-орієнтованим навчанням, яке в умовах професійно-технічної освіти має такі провідні ознаки: гуманне суб'єкт-суб'єктне співробітництво усіх учасників навчально-виробничого процесу – викладачів, майстрів, учнів; діагностико-стимулювальний спосіб підготовки майбутнього кваліфікованого робітника; співпраця, співтворчість між суб'єктами навчального процесу, переважання навчального діалогу у педагогічній взаємодії; якомога повніше врахування при доборі змісту, методів, форм навчання, засобів діагностики освітніх результатів діапазону особистісних потреб учнів; стимулювання розвитку і саморозвитку майбутніх кваліфікованих робітників.

Крім того, для педагогічного процесу професійно-технічного навчального закладу важливо дотримуватися і вимог культурологічного підходу. Принцип культурологічного підходу сьогодні актуалізується у професійній освіті і поступово завойовує гідне місце серед інших загально педагогічних принципів. Він дозволяє дати відповідь на питання: який саме тип особистості формує педагогічна система професійно-технічного навчального закладу. Відомо, що сучасна педагогічна система не передбачає слідування за будь-якою політичною парадигмою. Відповідно, необхідна інша парадигма, яку варто побудувати на засадах культурного розвитку особистості, формування справжньої людини високої культури. Встановлено, що засобами культурологічного підходу по-справжньому формуються такі базові для становлення особистості поняття, як «добро», «зло», «краса», «потворність» «віра», «надія», «обов'язок», «совість», «справедливість», «свобода», «порядність», «чесність», «справедливість», – всі ті поняття, які виокремлюють людину культури з маргінального середовища. Культурологічний зміст освіти зорієнтований на людину як на найвищу цінність, на формування високоморальних якостей особистості, заснованих насамперед на загальнолюдських цінностях, на вміння будувати свої відносини зі світом на основі поваги до життя людини, підвищеної уваги до

навколишнього середовища і, у цілому, на розуміння людського життя як найвищої цінності.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури, власного теоретичного пошуку ми вважаємо, що модернізація навчально-виховного процесу професійно-технічної школи має здійснюватися саме на засадах особистісно-орієнтованих технологій, бо при цьому:

- відбувається відтворення культури й духовності суспільства у всіх формах і проявах;
- здійснюється випереджальний розвиток людини і людських якостей;
- проходить зміщення акцентів у навчанні з професійних знань майбутнього робітника на його особистісні, людські якості;
- особистісні якості людини стають цілями і умовами підготовки до органічного входження нового покоління у соціальне життя.
- конструювання та організація навчального матеріалу повинні давати змогу учневі вибирати його зміст, вид та форму при виконанні навчальних завдань;
- необхідно забезпечувати контроль і оцінювання не тільки результату, а й, головним чином, процесу учіння.

Конкретизовано, що ефективність технологізації процесу підготовки кваліфікованого робітника значною мірою залежить від максимально повної комплектації професійно-технічних навчальних закладів засобами навчання та навчальним обладнанням. Правильний вибір засобів навчання залежить, насамперед, від усвідомлення викладачем необхідності впровадження в навчальний процес різноманітних засобів навчання, його обізнаності щодо їх дидактичних можливостей та методичних рекомендацій щодо системного застосування.

Визначено, що домінантною педагогічною технологією оволодіння учнями професійно-технічного навчального закладу професійними знаннями має бути проблемне навчання. Різнобічний аналіз підходів учених до сутності проблемного навчання як педагогічної технології дозволив запропонувати таке визначення: проблемна технологія навчання – це така цілеспрямована організація викладачами діяльності учнів, у результаті якої відбувається засвоєння досвіду майбутньої професійної діяльності (у вигляді знань, умінь, навичок і звичних дій) в процесі самостійної (або під контролем викладача) пізнавальної діяльності з вирішення проблем різних рівнів складності. Показано, що проблемне навчання спрямовано на розвиток професійно-пізнавального інтересу, творчого мислення учнів, передбачає оволодіння ними стрункою системою знань при дидактично обґрунтованих умовах, забезпечує реалізацію наступності і безперервності освіти.

Для того, щоб проблемне навчання в цілому і з використанням фундаментального інтегруючого поняття зокрема, забезпечувало продуктивну професійно-пізнавальну діяльність учнів, викладач має знати, коли і за яких умов його слід застосовувати на заняттях. Підкреслимо, що проблемне навчання вимагає врахування вікових особливостей контингенту

учнів, їх розумового розвитку, запасу знань і сформованих умінь, життєвого досвіду, самостійності, інтересу до професії і, насамперед, до поповнення свого багажу знань та багатьох інших факторів.

Як різновид проблемних форм навчання детально розглянуто метод case-study або метод конкретних ситуацій (від англійського case – випадок, ситуація) – метод активного проблемно-ситуаційного аналізу, заснований на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань, – ситуацій (вирішення кейсів). Показано, що суть методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчання дисципліни. Цінність кейс-методу у тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало суміщає навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти.

Безпосередня мета методу case-study – спільними зусиллями групи учнів проаналізувати ситуацію – case, яка має місце у реальному житті і розробити практичне рішення; закінчення процесу – оцінка запропонованих алгоритмів і вибір кращого в контексті поставленої проблеми.

Встановлено, що для ефективного контролю успішності навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів необхідно чітко уявляти структуру навчально-пізнавальної діяльності, визначитися з об'єктивними і суб'єктивними умовами розвитку цієї категорії. Визначено, що в своєму розвитку навчально-пізнавальна діяльність учнів проходить низку рівнів: від репродуктивних, що характеризуються копіюванням зразка розумової чи практичної дії, до продуктивних, творчих, за яких навчально-пізнавальна діяльність характеризується розумовим пошуком розв'язання проблем, пізнавальною самостійністю. Означене положення взято провідною об'єктивною обставиною організації перевірки та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Виявлено і обґрунтовано домінантні суб'єктивні педагогічні умови розвитку навчально-пізнавальних умінь майбутніх кваліфікованих робітників сільськогосподарського виробництва, зокрема: організація формування безперервної зовнішньої мотивації оволодіння знаннями із спеціальних дисциплін з поступовою трансформацією її у внутрішню мотивацію учня; забезпечення формування професійно-пізнавальних інтересів учнів під час вивчення спеціальних дисциплін; створення викладачем позитивного емоційного фону на основі навчальних ситуацій, що сприяють виникненню у майбутніх робітників сільськогосподарського виробництва стеничних позитивних емоцій. Такий теоретичний екскурс в теорію діяльності дозволив визначитися з методикою контролю, що забезпечує повноцінну реалізацію його функцій – навчальної, розвивальної, стимулюючо-мотиваційної тощо. На цих засадах запропоновано технологію вимірювання результатів навчання, що дає можливість здійснити валідний тестовий контроль, який відповідає необхідним критеріям якості. Орієнтуючись на обґрунтовані етапи

проектування зазначеного методу об'єктивного вимірювання рівня знань, педагогічні працівники можуть створити базу валідних тестових завдань, сконструювати тест, провести процедуру тестування та оцінювання й отримати об'єктивні, надійні результати перевірки успішності навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів.

Колективна монографія висвітлює результати першого етапу дослідження проблеми науково-методичного забезпечення процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Незважаючи на загальну цілісність і системність дослідження, розглянуті проблеми потребують подальшого всебічного аналізу і осмислення. Необхідно детально, в контексті компетентнісного підходу, розробити реальні особистісно-орієнтовані педагогічні технології досягнення гарантованих навчальних результатів, створити методики об'єктивного оцінювання здатностей майбутніх кваліфікованих робітників ефективно здійснювати професійну діяльність. Саме на зазначених проблемах зупинимо свій подальший науковий пошук.